

Sumari

Pròleg. Quim Torra i Pla	11
Capítol 1. Vallmanya, un lloc singular en el ponent de Catalunya. Joan Ramon González i Pérez	17
Capítol 2. La caseta i l'hortet fets d'aigua. Francesc Canosa i Farran.....	51
Capítol 3. “La pau lleidatana”: el president Macià i la finca de Vallmanya (1931-1933). Marc Macià i Farré ..	81
Capítol 4. Vallmanya dins la <i>Nueva España</i> . David Sancho i Cepero.....	121
Capítol 5. Del cel a l'infern: quaranta-cinc anys de decadència. Ferran Dalmau i Vilella	151
Epíleg. “Fecundar novament aquella terra eixorca”. Vallmanya, la gestió de l'anomalia i la dignificació de la memòria. Alberto Velasco i González.....	189
Bibliografia.....	207
Annex. Presoners del destacament penitenciari de Vallmanya (1941-1944)	215

Pròleg

QUIM TORRA I PLA

Els qui teniu aquest llibre a les mans ben segur que ja teniu coneixement sobre què és, què representa i en quin estat està actualment Cal Macià, la casa de Vallmanya que havia estat propietat de la família del President Francesc Macià al terme d'Alcarràs. I després de llegir-lo, amb tots els apunts històrics i tota la informació que el llibre ens aporta, estic convençut que encara se us farà més incomprendible entendre com és possible que no s'estigui preservant un espai tan referencial de la història local i nacional com aquest. La solució s'està allargant massa i la compra i rehabilitació es fa cada vegada més urgent, perquè el deteriorament de la casa avança de manera imparable i cada dia que passa la destrossa és més evident.

Des d'un primer moment, vaig celebrar que hi hagués una colla de gent que, sota el lema #SalvemCasaVallmanya, prenguéssin la iniciativa per salvaguardar i recuperar Cal Macià, malgrat que l'ideal seria que aquesta responsabilitat l'assumissin les institucions directament, sense que cap ciutadà els ho hagués de demanar ni els hagués d'estar a sobre perquè ho fessin. Ara, celebro que hagin fet aquest llibre i agraeixo que m'hagin convidat a participar-hi. Vull fer públic el meu agraïment al coordinador

d'aquest treball i portaveu i cap visible d'aquesta reivindicació, Ferran Dalmau, i a totes i cadascuna de les persones que al llarg d'aquests anys s'hi han implicat, perquè haurà estat gràcies a la seva perseverança i insistència que s'aconseguirà el noble objectiu de salvar Cal Macià. En la mesura que m'ha estat possible he col·laborat amb la campanya: n'he fet difusió a les xarxes, n'he escrit articles de suport o adreçat cartes als responsables polítics de l'Ajuntament d'Alcarràs, de la Diputació de Lleida i de la Generalitat de Catalunya demanant-los que resolguessin aquest assumpte.

És evident que considero que la masia de Cal Macià, del segle XVIII, té un valor patrimonial incalculable i un interès especial pel fet d'haver pertangut a la família d'Eugènia Lamarca, la muller del president Macià, i que era el lloc on principalment s'hi estaven durant els períodes d'estiu. Però la meua preocupació per la protecció del nostre patrimoni arquitectònic és general i considero molt necessari vetllar per salvaguardar de la degradació totes i cadascuna de les masies i construccions de tota mena, com les construccions de pedra seca, que s'estan malmenant i deixant caure arreu dels Països Catalans i, especialment, en els entorns rurals. Per sort les tenim força catalogades i documentades gràcies a divulgadors i fotògrafs que al llarg de la història n'han valorat l'interès patrimonial, tal com fan ara, amb una gran dedicació i de manera voluntària, persones com la Marta Lloret, coneguda popularment a les xarxes socials com "la caçadora de masies", que evidencien que si no es fan tasques de recuperació i manteniment, el deteriorament comporta pèrdues irreversibles.

Quan es publicarà aquest llibre ja s'hauran celebrat les eleccions municipals i confio que els responsables polítics d'Alcarràs, aquesta vila de pel·lícula, perquè aquests darrers anys ha tingut una projecció mediàtica molt notable, siguin dels partits que siguin, hauran començat una nova etapa i afrontaran aquest tema com una prioritat, i treballaran per resoldre'l satisfactòriament.

Cal una entesa de l'Ajuntament amb la resta d'institucions implicades, principalment la Generalitat i la Diputació de Lleida, que són les que han de facilitar l'imprescindible suport tècnic i econòmic perquè l'Ajuntament d'Alcarràs pugui comprar la casa de Vallmanya i que sigui de propietat municipal, i així se'n pugui garantir la rehabilitació i la destinació que hagi de tenir, perquè tot plegat representa uns costos que un municipi com Alcarràs és molt difícil que pugui assumir encara que ho vulgui.

La casa de Vallmanya forma part de l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya, i em consta que s'han fet gestions per mirar d'augmentar-ne la protecció demanant que el Departament de Cultura de la Generalitat li reconegui la categoria de Bé Cultural d'Interès Nacional (BCIN), però sembla que un tràmit com aquest també s'eternitza i la casa continua catalogada només com a Bé Cultural d'Interès Local (BCIL), sense que això hagi comportat que es duguessin a terme les mínimes actuacions necessàries per garantir-ne la conservació. Tothom és conscient de com poden arribar a ser de complicades i lentes les gestions entre administracions, i les dificultats per trobar i consensuar partides pressupostàries per segons què, però també hem de tenir molt clar que qui vol fer una cosa troba els mitjans, i qui no, cerca excuses. I és per això que cal que les gestions que es facin d'ara endavant siguin generoses i honestes, si no volem que continuïn sent infructuoses. Esperem que als qui ara els correspongui prendre decisions sabran posar-se d'acord en benefici del bé comú, que d'això es tracta la política, i voldran passar a la història per haver fet possible la preservació de la casa de Vallmanya i tot el que representa i no pas per haver perpetuat l'estat de deixadesa actual.

Fa tres anys vam tenir la satisfacció de saber que, en aquest cas gràcies a la iniciativa privada, s'havia comprat la vil·la Denise de Prats de Molló, al Vallespir, un altre lloc emblemàtic des d'on el President Macià l'any 1926 va preparar l'intent d'insurrecció

armada per iniciar l'alliberament de Catalunya, popularment conegut com els Fets de Prats de Molló. Aquella casa també havia quedat deshabitada feia anys i s'estava deteriorant considerablement, però ara ja s'ha constituït l'Associació Casa Macià, que en té cura i treballa per poder-la rehabilitar-la i que pugui fer una funció pública important al servei del país. Ho comento pensant que enguany farà noranta anys de la mort del President Macià i el dia de Nadal, com pertoca i és tradició, l'actual president de la Generalitat de Catalunya i altres representants institucionals aniran al cementiri de Montjuïc de Barcelona a fer ofrenes florals i declaracions polítiques davant la seva tomba. Quina bona notícia i que reconfortant que seria que aprofitessin l'avinentesa per anunciar la recuperació de la casa de Vallmanya, això sí que seria una bona manera d'homenatjar el President Macià. Em consta que els darrers tres anys, també el dia de Nadal, s'han fet concentracions a Vallmanya, en aquest cas lluny dels focus mediàtics, per posar de manifest que si el que es vol és homenatjar i dignificar la figura del president Macià, no es pot deixar caure Cal Macià. Tant de bo que aquest llibre pugui tenir aviat una segona part que, en lloc de titular-se *El paradís perdut de Francesc Macià*, puguem titular-lo *El paradís recuperat de Francesc Macià*.

Des del meu punt de vista, i entre altres usos que els veïns decideixin que pugui i hagi de tenir la casa de Vallmanya, m'imagino un projecte museístic que expliqui la vida i l'obra del president Macià i que vagi més enllà i serveixi per a explicar, també, la història del món agrari català, de la qual la finca de Vallmanya és protagonista amb la implicació directa de Macià en l'arribada de l'aigua com a president de la junta de regants i propiciant la transformació del Ponent català en una terra de reg. No tinc cap dubte que aquest espai pot esdevenir un punt de referència nacional, convertir-se en un atractiu turístic i cultural més, com són els centres d'interpretació de l'Espai Macià de les Borges Blanques o l'Espai Companys del Tarrós, que pot ajudar

a revitalitzar la zona i atraure cap a Ponent gent de tot arreu amb ganes de conèixer més bé la història i el país. Com ho fan els qui es desplacen per veure el goig que fan els camps de fruiters florits, però, en aquest cas, els interessats podran visitar Alcarràs al llarg de tot l'any i no només durant les dues setmanes de floració.

Pensant en l'actualitat, se'm fa molt difícil dir quin tipus de tractament o protecció haurien de tenir les cases natal·s o residencials dels presidents de la Generalitat de Catalunya, però, pensant en el passat i en el cas d'un president tan transcendental com el president Francesc Macià, no tinc cap dubte que un espai com la casa de Vallmanya s'ha de dignificar. I això és la cosa més normal del món i ho fan tots els països que se senten orgullosos de la seva història. Per exemple, tant si viatgeu a Cuba com als Estats Units, per posar dos exemples de països ben diferents, tots són molt sensibles a la preservació del seu patrimoni històric i trobareu que tenen molt present la petjada dels pares de la pàtria, tant si parlen de José Martí com de George Washington.

Com bé sabeu, una de les meves responsabilitats abans de tenir l'honor de ser president de la Generalitat de Catalunya, fou la de director del Born Centre Cultural, i vaig ser l'encarregat de dirigir el procés de museïtzació del jaciment que hi havia sota l'antic Mercat del Born per convertir-lo en un espai de memòria que expliqués i dignifiqués la història de Barcelona en el context de la Guerra de Successió. Considero molt important i necessària qualsevol referència a fets històrics que hagin tingut una transcendència especial, i m'agrada voltar per pobles i ciutats i trobar-m'hi plaques que ens recorden i expliquen que en tal lloc hi va néixer o hi va viure alguna personalitat destacada, de l'àmbit que fos, o que hi succeí un fet històric, etc. Cal que es conservin espais emblemàtics i que es posin a disposició de tothom com a centres d'interpretació i divulgació, com per exemple la Casa Joan Fuster de Sueca, la Casa Verdaguer de Folgueroles, la Casa Masó de Girona i tants i tants altres equipaments interessantís-

sims que tenim arreu del país. I en el cas de la casa de Vallmanya, pel valor patrimonial, artístic, arquitectònic, històric i memorial que té, com fa palès aquest llibre, seria vergonyós que ens limitem a posar només una placa informativa i mantinguéssim la casa en un estat de conservació tan deplorable i indigne com ara. És evident que mentre les coses es recorden i es tenen presents és com si continuessin existint, i si passen desapercibudes van quedant en l'oblit i al final és com si no haguessin existit mai.

Una de les frases que jo tinc més present del president Macià és aquella que diu “Catalans, sapigau fer-vos dignes de Catalunya”, però, si m'ho permeteu, l'adapto per a l'ocasió dient: «Catalans, sapiguem fer-nos dignes de la memòria del president Macià.» I que tot plegat serveixi per encoratjar-nos a continuar lluitant per una Catalunya políticament lliure, socialment justa, econòmicament pròspera i espiritualment gloriosa com volia el President Macià i com necessitem ara més que mai.

QUIM TORRA I PLA

131è president de la Generalitat de Catalunya

Girona, 12 de maig de 2023

Capítol 1

Vallmanya, un lloc singular en el ponent de Catalunya

JOAN-RAMON GONZÁLEZ I PÉREZ

“La façana, el pati, l’estructura externa de pedra està igual però dins és inhabitable, era una casa magnífica i una casa de camp molt viscuda.”

JORDI ÚBEDA, “Les fotos de l’avi”, *Diari de Lleida*
(15 novembre 1992).

El pla de Lleida està limitat per la banda occidental per una serra singular, de gairebé quaranta quilòmetres de longitud i dos-cents metres de desnivell per la banda est. És el relleu més important de tota la depressió nord-oriental de la vall de l’Ebre, però el que més crida l’atenció és la gran superfície plana que és el cim, el qual fa un suau pendent cap al sud, poc més de quatre metres per cada quilòmetre. Resulta que som davant el vell llit de la Noguera Ribagorçana, com ho demostren els còdols que hi trobem. Fa uns tres-cents mil anys va desviar-se a l’altura de Pinyana, per on passa ara, i l’antiga llera va restar abandonada.¹ L’erosió ha estat tan forta que el que llavors era la part més baixa ara ha esdevingut un testimoni força enlairat d’aquell primer recorregut fluvial. Aquesta curiosa serra rep diferents noms al llarg

1. PEÑA MONNÉ, José Luis. *Las acumulaciones cuaternarias de los llanos levidanos. Aspectos generales e itinerarios de Campo*. Lleida: Institut d’Estudis Ilerdencs, 1988, p. 24-27.

del seu recorregut: Sas per Almenar, Sesalt per Alguaire, Cerdera per Alpicat. A partir de Montagut es perd, hi resten tossals i alguna elevació com la del Coscollar per Gimennells. Precisament aquesta minva final de la serra està marcada per una sèrie de barrancs que formen una vall ampla que fa un gir de noranta graus i desemboca a la clamor Amarga poc abans que aquesta desguassi al Cinca: és Vallmanya. Cal afegir el perfil asimètric de l'elevació; per exemple, per la Cerdera constatem que mentre per la banda oriental el pendent és molt fort, ja que en dos quilòmetres baixa els primers cent metres fins a Alpicat i des d'aquí l'altre centenar de metres de desnivell baixen més suaument fins a la llera del Segre, que està a gairebé vuit quilòmetres d'aquesta població, per la banda occidental hi ha un perfil diferent, ja que els primers trenta metres es baixen en gairebé quatre quilòmetres, des de dalt de la Cerdera fins a Raïmat, i a partir d'aquí fins a la clamor Amarga són sis quilòmetres per baixar cent metres i quedar-ne a cinquanta per sobre de la cota més baixa que és el Segre.

Aquell altiplà esdevingué una via natural per als ramats transhumants per pujar cap al Pirineu, els animals que aprofitaven sempre la poca vegetació que l'escassa pluviometria permetia créixer. Un paisatge de secà fins que l'arribada de l'aigua del canal d'Aragó i Catalunya a principis del segle xx ho va canviar tot.

Tot i l'aridesa de l'indret hi hagué petits assentaments humans, des del neolític fins a l'edat moderna, especialment per la banda occidental. A Vallmanya n'hi hagué un d'aquests. Al segle XVIII es va construir un gran casal atípic per aquestes terres de l'occident català, ja que recorda més una masia que les tradicionals torres segrianenques.² La casa de Vallmanya, rehabilitada al darrer terç del segle XIX per l'arquitecte Agapit Lamarca, serà la protagonista de les noves maneres de gestionar les terres, que

2. GONZÁLEZ, Joan-Ramon. "Els valors patrimonials de la casa Vallmanya d'Alcarràs", *Shikar*, 9 (Centre d'Estudis Comarcals del Segrià, 2022), p. 188-194.

passen de secà a regadiu, i és, alhora, la residència estimada on passava llargues temporades el primer president de la Generalitat durant la Segona República Espanyola, Francesc Macià i Llussà.

La casa de Vallmanya està situada a dotze quilòmetres a l'oest d'Alcarràs per la carretera L-800, si bé respecte de Gimelnells ho està solament a cinc quilòmetres al nord per la carretera LV-810. Precisament la pertinença de tot el terme vallmanyenc al municipi d'Alcarràs fa que esdevingui el segon de la comarca del Segrià en extensió, cosa que també passa amb la població, si bé en aquest cas la contribució de Vallmanya és insignificant.

El progrés econòmic i social d'Alcarràs està lligat, com en tots els pobles de la comarca del Segrià, a la possibilitat de regar la terra gràcies a l'aigua que aporten els rius que baixen del Pirineu. El procés de creixement de la xarxa de reg és concretament molt paradigmàtic. En primer lloc, la séquia de Remolins, de possible origen andalusí, va permetre tenir la banda més oriental del terme convertida en l'horta del poble. L'arribada de l'aigua de Pinyana a partir del segle XII va ampliar en gran mesura la superfície regada, especialment per la zona de Montagut, que envoltà el nucli habitat. Caldrà esperar fins al segle XX perquè la part més occidental, és a dir Vallmanya, gaudeixi de l'aigua del canal d'Aragó i Catalunya. D'aquesta manera avui es rega la major part del municipi, amb l'excepció dels punts més alts i esquerps, com són els nombrosos tossals que hi trobem, ja que el bombeig ha fet que també s'incorporin aquelles terres on simplement per gravetat no arribava l'aigua.

La clamor de Vallmanya fa sense cap dubte honor al seu nom i és la més gran després de l'Amarga, la que fa frontera amb Aragó. Neix al sud del pla de Raïmat, en el pantà de la Boga, d'un quilòmetre de llargada, cosa que fa que se la conegui també primer com "lo desaigüe del Gatell" en els dos primers quilòmetres i després "del Gallo" en els dos següents; rep per sota de les Oficines de Vallmanya la clamor de Vallmaiola, que neix al peu

de l'alt del Coscollar i que amb els seus 306 m és la cota més alta de la zona. A partir d'aquí les dimensions són més notables, si bé la gran amplada la tindrà mil metres més avall, tot just passada la carretera i on comença a girar gairebé noranta graus cap a l'oest.

Precisament és en aquell punt on la *Vallis Magna* del Segrià comença a mostrar la seva grandiositat de gairebé mig quilòmetre d'amplada i és allí on precisament trenta metres més amunt de la seva llera, a la seva dreta en el vèrtex d'un ampli replà destaca la casa de Vallmanya, com a senyora de l'indret; també són apreciables, a tres-cents metres al nord-est la Casa dels Caçadors i a cent metres al nord d'aquesta casa l'edifici de les Escoles Velles. Aquest conjunt es complementa amb l'edifici de les Escoles Noves situat a 220 m cap al sud-oest, la bàscula, a trenta metres de la cantonada nord-est de la casa principal i els quatre magatzems més moderns a la mateixa distància de l'altra cantonada.

A uns quatre-cents metres al nord-est es troba l'extrem de la serra del Botero, avui molt modificat per la instal·lació del Circuit d'Alcarràs d'automobilisme. També una mica més enllà hi passa la nova línia del tren d'alta velocitat. Dos elements de modernitat que quan són ocupats pels vehicles corresponents, trenquen el silenci d'un indret força atractiu.³

Un breu panorama històric

La peculiar orografia de la serra o altiplà de la Cerdera —a la qual atorguem el nom més proper a Vallmanya—, esdevé una unitat geogràfica amb personalitat pròpia, la disposició nord-sud d'aquell gran altiplà fa clarament de separador entre les planes de l'Urgell i les de la Llitera. L'aparent manca d'ai-

3. Cartografia emprada: INSTITUT CARTOGRÀFIC I GEOLÒGIC DE CATALUNYA. *Vallmanya*. Full 387-I. Barcelona: Instituto Cartográfico, 1938, i ICGC-VISSIR3.

gua sembla implicar que aquestes terres ermes no serien gairebé ocupades pels grups humans fins a èpoques recents, però no és així. Els estudis arqueològics⁴ han pogut identificar clarament assentaments des del final del neolític, amb una interessant proliferació durant l'edat del bronze fins l'època ibèrica, per trobar durant el temps dels romans un despoblament generalitzat que tornaria a recuperar-se a partir de l'edat mitjana, fins que novament la Guerra dels Segadors provocarà un important retrocés poblacional que gradualment iniciarà una lenta recuperació durant la centúria següent fins arribar a l'eclosió del segle xx, quan l'arribada de l'aigua de l'Éssera i de la Noguera Ribagorçana ho canviarà tot.

Probablement, el fet que durant molts segles tant el cim com els pendents de la serra no tinguessin l'aigua que arribava fàcilment a les terres més baixes, almenys des de l'època andalusina, va fer que l'acció antròpica sobre el paisatge fos petita, cosa que va permetre la conservació de nombrosos jaciments arqueològics, fins a la segona meitat del passat segle, quan la fal·lera per regar ha fet que s'ocupin zones fins llavors ermes i on els testimonis d'ocupacions humanes antigues havien romàs bastant intactes. Però quan la superfície de reg començà a pujar per la part més suau dels pendents i es va estendre per tot el cim pla, es realitzaren adequacions del terreny que provocaren la troballa de jaciments d'èpoques antigues, els quals difícilment es localitzaven a les zones més planes. Per tant, des de les partides de Bolós i Comaestreta a Almenar, prop de la Bassa Nova, a la de Tapió a Gimènells i amb el proper Vencilló, es pot comprovar com fa prop de quatre mil anys aquesta zona era ocupada per establiments de cabanes d'agricultors. Probablement també cal tenir en compte que les condicions climàtiques no serien com les d'ara,

4. GONZÁLEZ I PÉREZ, Joan-Ramon. "Resultados de una prospección por el noroeste del llano de Lérida", *XVII Congreso Nacional de Arqueología, Logroño 1983*. Saragossa (1985), p. 501-516.

de fet sembla que cap al bronze final el clima seria més humit, tot i que llavors trobem petits poblats enlairats en els tossals com el Vilot d'Almacelles, el de Sucs o el de la Serra del Mirador a Gimènells, per exemple; d'època ibèrica trobem dos grans jaciments: el tossal del Metxut i el de la Saira, entre d'altres de més petits. De l'època romana destaquen el pas de la via d'Ilerda a Osca, amb la troballa del mal dit mil·liari d'Almacelles, o les restes d'una vil·la romana rústica on avui hi ha situat el col·legi dels jesuïtes de Claver; de la poc documentada època andalusina hi ha també restes, com per exemple la torre de la Saira, prop d'Almacelles, poblats alguns dels quals donaran origen a les poblacions cristianes medievals com el Vilot de Sucs o el poblet nascut a l'empara del castell de Gimènells.

La Guerra dels Segadors acabarà amb la major part de tots aquests petits nuclis. Almacelles renaixerà esplendorosament a finals del segle XVIII i gràcies al moviment de la Il·lustració esdevindrà la primera població a Catalunya que en època moderna fou dissenyada en retícula. La resta dels vells nuclis hauran d'esperar, juntament amb la creació d'altres de nous, a les iniciatives colonitzadores que portarà l'arribada de l'aigua del Canal d'Aragó i Catalunya; unes a mans d'empresaris i patricis com Manuel Raventós a Raïmat (1914), Ramon Albó a Santa Maria de Gimènells (1928) o José Irigoyen a Suquets (1955); d'altres per obra de l'Instituto Nacional de Colonización com en el cas de Gimènells (1947), Sucs (1948) i el Pla de la Font (1961), de manera que entre totes constitueixen un espai singular i poc conegut de Catalunya.⁵

5. VALGAÑÓN I BARBERÀ, Oriol. "Les colònies agrícoles i colonitzacions agràries de l'oest del Segrià: un paisatge desconegut i sorprenent, testimoni de la nostra història més recent", *Shikar, Centre d'Estudis Comarcals del Segrià*, 3 (2016), p. 6-14.

Els antecedents

La part més meridional de tota la zona comentada anteriorment correspon al terme de Vallmanya i amb l'excepció de la diferent geomorfologia caracteritzada per la vall que dona origen al topònim, l'evolució històrica és similar, si bé trobarem algunes interessants diferències.

A uns quatre quilòmetres al nord-nordest de la casa principal, tot just passat el canal d'Aragó i Catalunya i al peu de l'alt del Coscollar, l'any 1984 es va trobar totalment fora de context, prop del Mas de Miquelona, una destrala o aixadell de bronze,⁶ que correspondria a un cabana de mitjan edat del bronze, cap al 1.600-1.500 aC. A uns centenars de metres, prop de la Vallmaiola, hi havia referències d'haver-se trobat taques de cendres en les tasques d'arranjament de les terres per adaptar-les al rec, cosa que fa suposar en l'existència d'un habitat dispers per la zona semblant al mencionat de Tapió, ja al terme de Gimènells.

En l'extrem sud-occidental de l'altiplà on hi ha les oficines, juntament amb una granja ramadera, es poden veure encara fragments de ceràmica feta a mà i també molins barquiformes, cosa que permet deduir que hi ha un jaciment del bronze final – primera edat del ferro, que controlaria el punt d'unió de la Vallmaiola amb la clamor del Gallo.

El municipi d'Alcarràs pot gaudir d'una bona coneixença del seu passat gràcies sobretot a les documentades monografies publicades per Antonio Costa,⁷ Manuel Camps i Meritxell Camps,⁸ les quals inclouen sengles capítols dedicats a Vallmanya.

6. Fou reproduïda com a obsequi institucional pel Consell Comarcal del Segrià durant la presidència de Manuel Oronich i per iniciativa del llavors tècnic de cultura Manuel García Sarramona.

7. COSTA ESCOLÀ, Antonio. *Monografia de Alcarràs*. Lleida: La editorial Leridana, 1955.

8. CAMPS CLEMENTE, Manuel. *Història de la vila d'Alcarràs*. Alcarràs: Pagès editors, 2003.

© dels textos: Joan Ramon González Pérez, Francesc Canosa Farran, Marc Macià Farré,
David Sancho Cepero, Ferran Dalmau Vilella, 2023

© del pròleg: Quim Torra i Pla, 2023

© de l'epíleg: Alberto Velasco i González, 2023

© d'aquesta edició: Pagès editors, S L, 2023

Sant Salvador, 8 – 25005 Lleida

www.pageseditors.cat

editorial@pageseditors.cat

Primera edició: novembre de 2023

ISBN: 978-84-1303-504-8

DL: L 820-2023

Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L

www.bobala.cat

— imprès a **lleida** —

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.